

12257

PROVINCIALE
Ente
D'Errico
3741
MATERA

BIBLIOTECA
STIGLIANI

ELEMENTA
IVRIS CANONICI

QVIBVS VETVS ET NOVA ECCLESIAE
DISCIPLINA ENARRATVR:

IN VSVM PRIVATI AVDITORII CONSCRIPTA.

— Joseph. — TOMVS II. —
De Errico — — —

NEAPOLI MDCCCLXIX.
APVD SIMONES FRATRES.

Publica Auctoritate.

LIBER II.

De ecclesiis, locis religiosis & redditibus ecclesiasticis.

CAPUT I.

De sacrosanctis ecclesiis & altaribus.

§. I.

Actenus de sacramentis, dicendum nunc de bonis corporalibus ecclesiasticis, seu de ecclesiis, locis religiosis & ecclesiasticis redditibus. *Ecclesia* apud christianos proprie denotat fidelium societatem & conuentum; at per metonymiam saepe denotat locum ipsum, in quo christiani conuentus agitant suos. Hoc loco de ecclesiis posteriori sensu agemus, ac proinde ecclesia est aedificium cultus diuini peragendi gratia exstructum, & sollempni ritu consecratum, aut saltem benedictum. Nimirum ecclesia Christi visibilis est, & praeter cultum internum habet etiam externum, qui in sacramentorum administratione, sacrificiis & communibus precibus positus est. Hinc veluti sponte sua instituta sunt loca, in quae christiani ad sacra celebranda conuenirent.

§. II. Ecclesiae pro loco acceptae pluribus aliis nominibus in antiquis monumentis designantur. Saepe dicuntur *concilia*, *conciliabula*, *conuenticula*, quae voces a conuentu ad locum conuentus translatae sunt. Item dicuntur *dominica*, *domus Dei*, & *ueneranda* a Deo ipso omnium rege & domino, cui dedicabantur. Porro a fine dicuntur *oratoria* & *domus orationis*, quamuis nomine *oratorii* aliquando veniant sacella in priuatarum familiarum commodum exstructa. Conc. Agath. can. XXI. Ec-

Ecclesiae quoque nonnullae dictae sunt *martyria*, *apostolica* & *prophetae*, illae nimirum, quae sepulcro, aut reliquiis, aut memoria alicuius martyris, apostoli, vel prophetae decoratae erant. Item Latinis ecclesiae, praesertim paroeciales, *tituli* audierunt, siue a certis signis & titulis, quibus insigniebantur, siue quod inde nomen suum addicti clerici sumserunt, siue a nominibus sanctorum, quibus erant dedicatae. Et post pacem ecclesiae datam saepe ecclesiae dictae sunt *templa* & *basilicae*: quae voces in antiquioribus monumentis vix occurrunt. Conf. Bingham. *orig. eccles. lib. VIII. cap. 1.*

§. III. Iam quae fuerit prima ecclesiarum inter christianos origo, inter doctos non conuenit. Passim tradunt theologi nostri, ecclesias ab ipsa apostolorum aetate originem habuisse, quam sententiam Io. Medus & Binghamus pluribus probant. Contra Vedelius, Suicerus & Boëmerus contendunt, primis tribus saeculis non fuisse proprias sic dictas ecclesias, quae speciali ratione dicarentur, essentque commerciis aliis exemptae. In hoc sententiarum diuortio, illud magis placet, toto ferme primo saeculo christianos propriis ecclesiis caruisse: quod Hieronymus a Costa tenet. Sane christiana religio initio veluti Iudaeorum secta reputabatur, ac proinde christiani in synagogis orare permittentur, & in coenacula, quae apud Iudaeos erant oratoria in parte aedium superiore exstructa, sacris propriis vacaturi conueniebant. *Act. I. 13. & V. 42.* Sed secundo & tertio saeculo procul dubio exstabant ecclesiae, quod sexcentis constat monumentis. Conf. Bingham. *loc. cit. (1).*

§. IV. Illud vero omnino certum est, ecclesias, si quas christiani tempore persecutionum habuerint, fuisse sim-

(1) Veteres patres Origenes, Minucius Felix, Arnobius & Lactantius habent, christianos non habere templa, nec altaria. At id nihil officit ecclesiarum antiquitati; sic enim verbum illud accipiendum est, talia christianos non habuisse templa aut altaria, qualia gentes habebant, idolis nempe & idololatriae plena, quod fuisse Medus probat.

simplices & humiles, ut simplex & durus eorum status postulabat. Sed pace christianis data, in nouam & augustiorem formam ecclesiae coeperunt aedificari; nihil enim amplius oratoriis a publica potestate metuendum erat; multi diuites Christum admiserant; & ipsi principes sumtu vere regio amplas ecclesias aedificauerunt, & praeterea eorum edictis plura deorum templa in Christi ecclesias conuersa sunt.

§. V. Multiplex est ecclesiarum genus, aliae enim sunt *cathedrales*, aliae *collegiatae*, aliae *paroeciales*, aliae *conuentuales*, aliae *capellae*. Ecclesia cathedralis, quae alias *magna* & *matrix* dicitur, habet fixam episcopi cathedram, & est totius dioecesis communis paroecia. Collegiata habet collegium canonicorum, sed non episcopi cathedram: paroecialis est, in qua proprius presbyter sub episcopo curam animarum exercet. Ecclesiae conuentuales sunt ecclesiae monachorum & regularium, ita dictae a conuentu monachorum & regularium, in quorum peculiarem usum primum exstructae sunt. Et demum capellae sunt facella in agris aut magnatum domibus, immo etiam in ciuitatibus exstructae & sacris extraordinariis addictae (1). Inter capellas vero longe eminent capellae *regiae*, in quibus in usum regum & regiarum familiarum sacra celebrantur.

§. VI. Cuiuscumque vero generis ecclesia sit, sine consensu episcopi aedificari non potest. Conc. Chalced. *can. IV.* Nihil ad religionem pertinens inconsulto episcopo adgredi fas est. Ad sensum vero episcopus prae-

Y 2

sta-

(1) Nomen capella *Cangio* factum videtur a capa, hoc est parua veste B. Martini, quae in oratorio regis Franciae seruabatur. Alii vero deriuant a capa, hoc est theca reliquiarum B. Martini & aliorum sanctorum, quae in illo oratorio conditae erant. Nempe capella est a cap, seu capa, & cap vox Celtica est, quod Leibnitijs collect. *etymolog. part. II.* obseruat, significatque origine sua capitis tegmen, & generaliter quodcumque corporis regumentum, & ampliori sensu rerum pretiosarum thecas & conditoria.

stare non debet, nisi praeuia causae cognitione constet, ecclesiam non ex turpi quaestu, sed ex iusta causa aedificari, *Can. X. D. 1. de consec.*, & satis ei donatum sit ad alendum ministerium, & religionis cultum exercendum, *nouell. LXVII. can. IX. D. 1. eod.* Item ante aedificationem audiendi, quibus nuntiandi noui operis ius est, veluti parochus & loci incolae. Et noua fabrica non est inchoanda, nisi episcopus, aut eius iussu alius sollemnes preces in loco faciat, & crucem humi defigat, *cit. can. IX.*

§. VII. In exstruendis ecclesiis curabant veteres, vt apta forma & conuenienti situ ponerentur & fierent. Et forma quidem erat oblonga, naui similis; situs vero vt ecclesiae frons, seu praecipuus introitus Occidentem, sanctuarium vero Orientem spectaret. *Aedes sit oblonga ad instar nauis, ad Orientem conuersa*, inquirunt constitutiones sic dictae apostolicae *lib. II. cap. 57.* Ideo vero Orientem versus ecclesiae poni solebant, quod christiani Orientem versus precabantur. Verum forma & situs iste vltior quidem fuit, at non semper seruatus: etenim & quauis forma & quocumque situ ecclesias exhibent antiqua monumenta. *Conf. Bingh. orig. eccles. lib. VIII. cap. 3. §. 1. seq.*

§. VIII. Ecclesiae praesertim ampliores pluribus partibus constant, quarum aliae interiores & parietibus includuntur, aliae exteriores. Ex veteri disciplina partes interiores erant *ναῦς*, *ναὸς* & *βήμα*, *narthex* seu *ferula*, *templum*, & *sanctuarium*. *Narthex* erat aedificium oblongum in modum ferulae sub portarum ingressum, in quo tempore sacrarum lectionum & praedicationis consistebant infideles, haeretici, catechumeni & poenitentes *audientes* dicti. *Naui* inde sequebatur, quae a narthece repagulis ligneis separata, tempore missae excipiebat poenitentes genuflectentes & consistentes, & deinceps fideles loco quisque suo, nam mares a feminis, virgines a nuptis, monachi a saecularibus separati erant. Vt plurimum loca masculorum & mulierum parietibus ligneis distinguebantur. *Chrysost. hom. LXXIV. in Matth.* Et in nonnullis ecclesiis feminae excipiebantur in solariis, quae erant porticus in altum naui ecclesiae elaboratae

tae (1). Sanctuarium demum sanctior erat ecclesiae pars, quae cancellis ab ecclesiae naui separabatur, eaque excelsior erat, & hinc *βήμα* Graecis dicta est. Penitior & sanctior ecclesiae locus erat sanctuarium, & tempore sacrae liturgiae ad episcopum, presbyteros & diaconos pertinebat, *Morin. de poenit. lib. VI. cap. 1. n. 10.* & reliquis omnibus erat inaccessa.

§. IX. In medio sanctuario altare collocatum erat, quod alias *ara*, *mensa sacra* & *sanctum sanctorum* dicitur. Erant altaria initio lignea, inde lapidea esse coeperunt, quin pace ecclesiae data in magnis ecclesiis saepe auro argentoue inclusa sunt. Sic vero poni solebant, vt sacerdos celebrans facie ad populum conuersa staret. Iminebat altari *ciborium*, seu turrita aedicula, quatuor ad minimum columnis innixa, qua totum altare tegebatur. *Conf. Cangius in Paul. Silentiar.* In medio altari crux stabat. Vnum vero in vna ecclesia erat altare, idque ad sacerdotii vnitatem indicandam, quod Schelestratus & Habertus pluribus probant. Vna ferme missa in vna ecclesia primis saeculis celebrabatur, & si ob causam alias celebrare oporteret, plura altaria non erant necessaria: nam eodem tempore in eadem ecclesia nunquam plures missae videntur celebratae. Sub finem saeculi sexti apud Latinos in vna ecclesia plura altaria esse coeperunt, *Gregor. M. lib. V. ep. 50.*, qui vsus sensim crevit, praesertim vbi priuatae missae multiplicatae sunt. Ceterum Graeci etiam hodie vnum habent altare.

§. X. Extra ecclesiam stricte sic dictam erant alia
Y 3 aedi-

(1) In naui erat ambo, alio nomine pulpitu & tribunal dictus, locus nempe editus lectoribus ad legendum & cantoribus ad canendum & moderandam psalmodiam addictus. Ab ambone olim chorus non videtur fuisse diuersus: etenim in choro clerici cantores canebant. *Conc. Turonense II. can. 4.* Tantum in Gallicanis & aliis nonnullis Latinis ecclesiis chorus erat in sanctuario proxime post cancellos. *Conf. Mabillon. de liturg. Gallic. lib. I. cap. 8.*

aedificia, quae ad ipsam pertinebant. Ante ecclesiae fores erat *atrium*, aedificium nempe, cuius medium sub dio erat, latera vero columnis suffulta: erantque in medio atrio aquae salientes, seu putei, aut conchae, aut alia aquarum receptacula, in quibus christiani ecclesiam ingressuri manus & ora lauabant. Euseb. *lib. X. cap. 4.* Cetera circum ecclesiam aedificia generali *exedrarum* nomine veniebant, quasi essent loca sessionis & quietis: qualia *baptisterium*, *secretarium*, seu *vestiarium*, Graecis *διανοικὸν* dictum, in quo vasa & indumenta sacra adseruabantur, bibliothecae & scholae omnium eruditioni inferuientes: de quibus ecclesiae partibus Binghamus *lib. VIII. orig. eccles.* fuse commentatur. In noua disciplina pars ecclesiarum etiam est *turris campanaria*, in qua sunt campanae, quibus christiani ad sacros conuentus vocantur.

§. XI. In ecclesiis aedificatis diuina officia vetantur celebrari, nisi prius illae consecrentur, aut saltem benedicantur. Consecratio ecclesiae est actus sacer & sollemnis, quo illa diuino cultui addicitur (1). Tantum episcopus proprius ecclesiam consecrat, nec tanta potestate presbyteri donantur, conc. Bracar. I. *can. XXXVII.* Immo ex veteri disciplina ad ecclesiam consecrandam plures episcopi solebant conuenire, qui praesentia & sermonibus suis augebant sollemnitatem. Hinc occasione dedicationis ecclesiarum frequentes synodi celebratae, qualis synodus Antiochena anno CCCXLI habita, inde in *encaeniis* dicta. Varii vero ritus in ecclesiarum dedicatione adhibiti sunt, quarum aliqui eo spectare videntur, ut dedicatio ecclesiae baptismum adumbret, qualis est trina externae ecclesiae per aquam & salem benedictum aspersio. Altaria etiam ex noua disciplina ritu peculiariter

(1) Consecrationes ecclesiarum Latinis dicuntur etiam dedicationes, Graecis vero *ἐγκαινία*: dum enim ecclesiae consecrantur, primum in usum deducuntur: & dedicatio & *ἐγκαινία* initiationem & primum rerum usum designant. Conf. Mazoch. de Camp. amphith. cap. III.

ri consecrantur. Quousque vero ecclesia consecratur, ex episcopi venia per presbyterum benedicatur, & ita etiam idonea ad diuina officia euadit.

§. XII. Interius ecclesiae variis signis ornari solent: quo spectant picturae, quibus Christi & sanctorum imagines, & egregia scripturarum & virorum piorum facinora exhibentur. Per tria priora & amplius saecula rarior vel nullus fuisse videtur in ecclesiis sacrarum imaginum usus, quod Petauius *dogm. theol. lib. XV. cap. 13.* & N. Alexander *diff. VI. in saec. octauum §. 3.* pluribus docent. Sane per ea tempora nec apud patres, nec apud ethnicos de imaginibus verbum vllum, & praeterea synodus Illiberitana *can. XXXVI.* ab ecclesia aperte imagines excludit, placuit, *picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur.* Sacras imagines tum in ecclesiis ponere intempestium erat, ne christiani potius mutasse simulacra, quam idololatricam reliquisse viderentur. Coepit usus imaginum sanctorum in ecclesiis quarto saeculo, & inde in dies collabente idololatria passim receptus & admissus est. Non tamen eodem tempore coeperunt imagines, quibus Deus humana forma repraesentatur; Deum enim vtpote immensum & incorporeum figurari non posse, veteres tenebant, quod Petauius *loc. cit. cap. 14.* probat. Et veri speciem habet, imagines Dei in ecclesia Romana post saeculum decimum receptas esse. Porro non eodem tempore quo sanctorum imagines, etiam eorum statuae coeperunt: statuae enim vtpote magis idolis gentium similes etiam octauo saeculo minus frequentes erant: at inde apud Latinos usu receptae sunt.

§. XIII. Admissis autem & probatis picturis, quibus sancti & scripturarum historiae exhibentur, ecclesiae exornantur, & earum ope christiani ad bonos mores impelluntur, & rudes in iis veluti legunt religionis instituta. Praeterea Christi & sanctorum imagines partem cultus religiosi constituunt; dogma enim fidei est, eas debita adoratione seu veneratione colendas esse, quod aduersus Iconoclastas synodus Nicaena II *act. VII.* statuit, & Tridentina *ses. XXV. in decr. de inuoc. sanctor.* confirmauit. Quod si sero tandem imaginum usus in

templis receptus est, id earum religioso cultui nihil officit; nam iste cultus hypotheticus est, cuius generis doctrinae & in religione & in iure naturali plures sunt. Illud vero ad episcoporum & aliorum pastorum officium pertinet, ut cultus imaginum suis limitibus contineatur, nec abeat in superstitionem, quod alias factum est.

§. XIV. Sollemni ritu ecclesia consecrata, etsi enormi crimine polluitur, iterum non debet consecrari, non secus ac baptismus semel datus non iteratur, *can. XX. D. 1. de consecr.* Non repetitur consecratio, si ecclesia eadem maneat, vel saltem eadem hominum iudicio perseuerat, hinc si vetus ecclesia ex integro eversa sit, nova ecclesia indiget consecratione: contra si ecclesia per partes renouetur: quin si illaesis parietibus lignea aedificia casu consumuntur, & de nouo fiant, consecratio non repetitur, *cap. VI. ex. de consecr. eccles.* Item nec iterum consecratur ecclesia, quod altare motum fuisse dicitur, *cap. I. ex eod.*; diuersis enim ritibus ecclesia & altare consecrantur. Quod si ecclesiam consecratam fuisse dubitetur, iterum consecrabitur, *can. XVIII. eod.*, non secus ac iterum datur baptismus, si dubium sit, utrum collatus fuerit.

§. XV. Consecrata ecclesia, si polluitur, reconcilianda est. Polluitur ecclesia humani sanguinis effusione, & homicidio etiam citra sanguinis effusionem in ea admisis, *cap. IV. & ult. ex. de consecr. eccles.*, quod de effusione & homicidio per iniuriam factis merito accipiunt interpretes: item effusione humani seminis etiam licita, *can. XIX. D. 1. de consecr., cit. cap. ult. & cap. V. ex. de adulter., & ethnici aut excommunicati sepultura, cap. VII. ex. de consecr. eccles.* In polluta ecclesia non licet diuina officia celebrare, nisi prius reconcilietur, idque fit ab episcopo adspersione aquae benedictae, cui vinum & cinis addita sunt, & precibus. Hac autem caerimonia peccatorum reconciliationem designari theologi docent: eoque spectare videtur cinis, qui in publica poenitentia olim sollemnis erat. Sed si pollutio sit per sepulturam excommunicati, ante omnia cadauer, ubi discerni potest, effodiendum, *can. XVII. cit. D. 1.* Quod si

ec-

ecclesia tantum benedicta polluitur, sola aqua benedicta a presbytero lauabitur.

§. XVI. Exstructae ecclesiae identidem instaurandae & reparandae sunt, ut perpetuum stent. Sarciri autem debent ex bonis earundem ecclesiarum, semperque pars reddituum ecclesiasticorum farciendis & instaurandis ecclesiis cessit. Hinc beneficiarii tenentur suorum beneficiorum ecclesias reficere, si eis supersint bona ultra frugalem sustentationem, *cap. IV. ex. de eccles. aedific.*, cui oneri etiam subsunt, qui decimas aut alia bona ecclesiastica possident, *cap. I. ex. eod.*, nisi ecclesia peculiare redditus fabricis addictos habeat. Quod si bona ecclesiastica non suppetant, pertinet ad christianorum officium ecclesiam paroecialem reparare; non enim apud nos receptum est decretum synodi Tridentinae *ses. XXI. de ref. cap. 7.*, quo conceditur episcopis, ut patronos & alios possessores reddituum ecclesiasticorum, & demum paroecianos cogant ad paroeciam instaurandam.

CAP V T II.

De asylo ecclesiarum.

§. I. **V**Ox asyllum Graeca est, denotatque locum sanctum, quo confugientes sine piaculo auellere non licet. Ius asyli, etiam in ecclesiis, constituendi ad civilem potius quam ad ecclesiasticam potestatem videtur pertinere: civilis enim potestas merum imperium ad animaduertendum in facinorosos homines a Deo accepit: nec iure euangelico vlla loci sanctitas est, qua rei a potestate gladii eximantur. Ipsi ecclesiae patres id agnouerunt: etenim sublato per Arcadium ecclesiarum asylo ad eius restitutionem impetrandam Africani patres anno cccxcix legatos ad principes miserunt, ut pro confugientibus ad ecclesiam quocumque reatu inuolutis legem de gloriosissimis principibus mererentur, ne quis eos audeat abstrahere, *can. LXI. C. Afric.* Sed tandem lapsu saeculorum plerisque iuris canonici interpretibus insedit opi-

opinio, ecclesiarum asyllum esse iuris ecclesiastici, & ad spirituale potestatem pertinere.

§. II. Sanctitas asyli ecclesiis concessi ex sententia legum Romanarum ad subleuandos miseros vi oppressos spectabat, non ad inuertenda aliorum iura, multo minus in grauioribus criminibus proderat reis ad ecclesiam confugisse. *Templorum cautela*, inquit Iustinianus *novel. XVII. cap. 7.*, non nocentibus, sed laesis datur a lege: quae sententia omnium legum antecedentium de hoc argumento verum sensum patefacit. Sed in nouis per Occidentem institutis regnis & ciuilibus & ecclesiastica potestas ad humanitatem conspirauit, & asyla ecclesiarum omnibus eo confugientibus, etiam ad poenarum publicarum remissionem, profuerunt. Conc. Aurelian. I. *can. 3.* Conc. Tolet. XII. *can. 10.*, capit. Reg. Franc. *lib. V. cap. 155.* Sic extensum asylorum priuilegium moribus gentium, quae noua regna fundauerant, conueniebat, & praeterea reipublicae non admodum incommodo fuisse videtur. Germani enim alique septentrionales populi, qui per Europam se diffuderunt, a poenis sanguinis erant alieni, & graua delicta ferme multis vindicabant: & praeterea in asyllum confugientes rigidae & canonicae subdebantur poenitentiae, qua non minus in bonos ciues, quam christianos proficiebant.

§. III. Post saeculum XII ampla illa ecclesiarum sanctitas, qua facinorosi omnes asylo defendebantur, sensim pontificum decretalibus restricta est; iam enim receptum erat, ecclesiasticam potestatem pro iure suo de asylibus posse statuere. Ergo asylo deiecti publici latrones, & nocturni agrorum populatores, *cap. VI. ex. de immunit. eccles.*; item qui ea spe & consilio delinquant, ut se saero loco tueantur; quique in ecclesiis & earum coemeteriis occiderint, aut membra mutilarint, *cap. ult. ex eod.* Nec asylo iuuantur qui ex insidiis homines interimunt, *cap. I. ex. de homic. volunt.* Nimirum canonicis poenis desuetis non amplius asylorum fructus esse poterat reorum conuersio, sed potius eorumdem impunitas, atque adeo asyla restringenda videbantur.

§. IV. Praestabant vero confugientibus securitatem non solum ecclesiae ex parte interiori, sed etiam exedrae,

drae, quae septa etiam dicuntur, *L. IV. C. Th. de iis qui ad eccles. confug.*, idque ne reis continuo in ecclesia versari necesse esset. Et quoniam multae ecclesiae sine exedris erant, canon quidam sub nomine Nicolai papae maiori ecclesiae quadraginta passus, minoribus vero triginta passus per circuitum asylo tribuit, *can. VI. C. 17. q. 4.* Fruebantur autem tanto priuilegio etiam ecclesiae non consecratae, modo diuina mysteria in iis celebrarentur, *cap. IX. ex. de immunit. eccles.* Domus quoque, ubi habitant episcopi & parochi, asylo auctae, praesertim si intra septorum ambitum essent. Immo posteriori aetate etiam crucibus per vias defixis, coemeteriis etiam ab ecclesia seiunctis, xenodochiis & aliis locis religiosus asyllum communicatum est.

§. V. Quoties reis prodest ad ecclesiam confugisse, inde per vim abduci nequeunt, & qui eos eiecerint, violatae ecclesiarum sanctitatis rei iudicantur. Canones apud Gratianum abducentes ab ecclesia reos inuitos excommunicationi & poenitentiae publicae subiiciunt, *can. XX. & XXXV. C. 17. q. 4.*: quae poenae praesertim spectabant eos, qui priuata vi reos ab ecclesiis ad vindictam abducebant. Sed post saeculum X etiam magistratus, qui reos ecclesiis abducerent, excommunicati sunt; hac enim aetate inter episcopos & magistratus de iure asylorum coeperunt controuersiae; & hinc factum, ut magistratus inuitis episcopis confugientes asylo abducerent.

§. VI. Iam si dubitetur, utrum ad ecclesiam confugientes asylo defendantur, cuius iudicis sit decernere laici, an ecclesiastici, a duobus ferme saeculis disputatur. Sed si res in origine sua expendatur, videtur constare hoc iudicium ad iudicem laicum pertinere. Sane legibus principum asyla primum constituta sunt, eorumque iussionibus per plura saecula formam acceperunt. Item Leo imperator legis de asylo a se latae extra urbem Constantinopolim magistratibus mandauit executionem, *L. VI. C. de his, qui ad ecclesiam*. Hinc ciuiles magistratus sibi iudicium adseruerunt, ubi dubium erat, an reus asylo defenderetur: quae praxis per omnes ferme christianas prouincias recepta erat: quod episcopus Couarruias *lib. II. variar. resolut. cap. 29.* testatur. Quod si in bulla Gre-

gorii XIV *quum alias nonnulli* cognitio in causa asyli solius iudicis ecclesiastici esse statuatur; bulla ista nulli-bi christianarum gentium recepta est. Conf. Espen. *diff. de asylo templor. cap. IX. n. 11.*

§. VII. Post editam Gregorianam decretalem contro-versiae de asylis inter magistratus & episcopos fuerunt frequentiores, praesertim apud nos; reges etiam nostri nihil de iuribus maiestatis imminutum volebant, & in-terim cum pontificibus decertare detrectabant. Disputa-tum est apud nos usque ad pacta conuenta inter Bene-dictum XIV & Carolum olim regem nostrum, quibus controuersiae de asylis etiam compositae sunt. Sane mo-dus abducendi reos ab asylo praescriptus est, data for-ma iudicio, quo, an reus asylo defendatur, decernendum est; auctus numerus criminum asylo deiectionum; & lo-corum immunitum numerus deminutus.

§. VIII. Ac primum quidem si laicus, qui excepti criminis reus putatur, ab asylo extrahendus est, magistra-tus, ubi adsunt indicia *ad capturam*, veniam petet ab ec-clesiastico superiore, qui in vrbe est episcopus, eiusque vi-carius, in dioecesi vero qui superioris vice fungitur; & abductio fit praesente persona ecclesiastica, quam superior ecclesiasticus elegerit. Abductus reus traditur curiae sae-culari, quae iurato & in scriptis cauet, se reum nomi-ne ecclesiae detenturum, eumque in integrum restitutu-rum, si asylo locum esse decernatur. Quod si non re-situatur, integrum est episcopo poenis canonicis contra magistratum veluti reum violatae immunitatis vii. Li-centia autem abstractionis ab ecclesiastico superiore de-negata, magistratus eadem praestita cautione reum ab-ducit, sed ea modestia, quae domum Dei decet. Con-cord. *cap. II. n. 1. seqq.*

§. IX. Ciuili custodiae reo tradito, magistratus actus iudiciales de crimine conficere debet, eosque quatuor mensium spatio ad episcopum transmittere. Episcopus vero vnus mensis spatio decernet, vtrum reus asylo de-fendatur. Quod si praescripto quatuor mensium spatio actus iudiciales episcopo non exhibeantur, poterit hic ex formula obligationis petere a magistratu restitutionem rei in ecclesiam, quam magistratui non licet differre. Et

vbi

vbi mensis spatio episcopus non pronuntiauerit, an reus asylo gaudeat, ipso iure cognitio ista ad tribunal mi-stum Neapoli constitutum deuoluitur. Vt vero possit episcopus pronuntiare reum asylo non defendi, indicia ad torturam sufficiunt. Cessat autem obligatio magistra-tus ad reum in ecclesiam restituendum, vbi pronuntia-tum est, reum asylo non gaudere; at interim noua obli-gatione se magistratus adstringit, de eo iterum in eccle-siam restituendo, si hic criminis indicia diluerit. Inte-grum interim est fisco laico vel ecclesiastico contra epi-scopi sententiam ad tribunal mistum prouocare. Episco-pi vero, quibus haec cognitio tribuitur, sunt proprie sic dicti episcopi, non inferiores praelati, nisi isti speciali se-dis apostolicae indulto hac cognitione augeantur. Conc. *loc. cit. n. 3. seqq.*

§. X. Porro pactis conuentis multa crimina asylo ex-cludunt, quae antea non excludebant. In primis asylo deiectioni incendiarii, quique eis opem, aut consilium scien-ter dederint, quoties dolo locum sacrum, aut religiosum, & urbana, aut rustica praedia, aut greges incenderint. II. plagarii, hoc est qui per vim aut dolum homines abducunt secumque retinent, vt pecunia se redimant: quique nuntiis siue litteris pecunias aliasue res extor-quent, metu mortis aut incendii iniecto. III. venefici, qui scienter & dolo malo & animo nocendi componunt, vendunt, praebent venena, licet effectus nullus fuerit. IV. *assassini*, hoc est qui ad caedem hominis suas locant operas, aut conducunt alienas, quique opem aut consi-lium dederint, etsi mors secuta non fuerit, modo per-uentum sit ad actum proximum, nempe vulnus. V. la-trones & grassatores viarum siue publicarum siue vici-nalium, quamuis personas non laeserint. VI. qui noctu quauis arte, seu instrumento domus, tabernas, seu alias cellas promtuarias intrauerint, sustulerintque tantum, vn-de poenam mortis mereantur. VII. qui simulato curiae nomine noctu domus ingrediuntur, ibique vel furantur, vel vim mulierum honestati inferunt. VIII. qui mensae publicae argentariae tabulas, siue syngraphas adulterant, quique falsa mandata conficiunt, quo depositas in ea pecunias exigant. IX. mercatores, qui dolo malo deco-

xe-

xerunt. X. quaestores, seu praefecti exactionibus fiscalibus, si in receptis pecuniis id furtum aut fraudem admittant, ut poenae ordinariae locus sit; item publicis argentariis tabernis praefecti, ministrique, & publicorum montium ministri, qui in pecuniis aut pignoribus fidei suae concreditis eiusmodi furtum admittunt, ut legitimam poenam mereantur: quo eodem iure censentur, qui pecunias vniuersitatum conseruant. XI. rei laesae maiestatis in primo & secundo capite, sed in postrema specie continentur tantum, qui ministris ab rege iurisdictionem habentibus personalem iniuriam inferunt. XII. qui ab asylo reos abstrahunt, aut abstrahi iubent. XIII. qui in locis asyli homicidia aut mutilationes membrorum, aut alia crimina admittunt, quae communi iure poena sanguinis aut tirenium vindicantur, ut & ii, qui asylo exeuntes, eadem crimina admittunt. XIV. abutentes asylo, si in aliam ecclesiam auctoritate episcopi translati, nec se a maleficio abstinere. Postremo confugio excluduntur depopulatores agrorum, haeretici, litteras apostolicas falsantes, homicidae praemeditati & rei falsae monetae. Conc. loc. cit. n. 9. & seqq.

§. XI. Demum pactis conuentis locorum immunium numerus deminutus est. Etenim asylo priuatae sunt ecclesiae rurales, in quibus eucharistia non seruatur, modo non sint paroeciales, aut ad curam animarum addictae: item oratoria vulgo capellae in domibus priuatorum & nobilium exstructae, etsi aditum ad viam publicam habeant, & publicarum capellarum priuilegio nitantur; tum etiam capellae arcium castrorumque clausorum, licet in eis eucharistia custodiatur. Nec asylo donatur turris campanaria ab ecclesiis seiuncta, nec ecclesiae derelictae, nec horti, viridaria & alia loca ecclesiarum & aedium religiosarum parietibus & claustro non comprehensa: item nec tabernae & domus muris ecclesiarum & monasteriorum adnexae, licet interius cum ipsis communicent. Domus vero parochi & aliorum clericorum, qui curae animarum addicti sunt, gaudent asylo, modo ecclesiis coniungantur, & interius in eas aditum habeant. Ceterum in ecclesiis asyli spatium non extenditur ultra atrium, quoties muro circumdatum est, porticus, scalas & por-

& portas tam a fronte quam a latere, & aspectum anteriorem. Conc. loc. cit. n. 26. seqq.

C A P V T III.

De sepulturis.

§. I. SEPULTURA mortuorum ipsa natura duce inter omnes gentes, etiam barbaras, recepta est, quamvis varii fuerint sepeliendi ritus. Condiebant Aegyptii mortuos, eosque domi seruabant: alii cadauera ipsa vti erant humo obruebant: & alii in primis Graeci & Romani cadauera cremabant, & cineres sepeliebant. Per plura saecula stetit vsus apud Romanos, etsi interim plures humationem vsurparent; tandem vero sensim cadauera cremari desierunt, qui mos a Commodi imperatoris aetate frequentior euasit. Sed christiani omni tempore pium & religiosum habuerunt integra cadauera sepelire; idque quia humatio benignior & humanior videretur, & praesertim in spem futurae resurrectionis.

§. II. Apud Romanos sepulcra erant extra ciuitates, idque iure duodecim tabularum cautum erat, & saepe nouis legibus confirmatum est. Conf. Sauaro in *Sidon. lib. III. ep. 12.* Extra vrbes vero sepulcra ponebantur ad vias publicas, ut praetereuntes admonerent, se fuisse, & illos esse mortales, ut loquitur Varro de ling. lat. lib. V. Sepeliebant vero Romani extra vrbes, ne funestarentur sacra ciuitatis. Paul. lib. I. sentent. tit. 21. §. 1. Similiter christiani extra vrbes corpora suorum fratrum sepeliebant, Chrysost. hom. XVII. de fide, l. VI. C. Th. de sepulcr. violat.; nec enim quod leges publicae ceteris ciuibus denegabant, christianis poterant permittere.

§. III. Extra vrbes vero corpora christianorum sepeliebantur in priuatis sepulcris, vel in fornibus & catacumbis; quae loca dicebantur *cryptae*, & *arenaria*, quod in arena defoderentur, & *coemeteria*, quasi loca dormitionis. Incognita antiquis christianis fuit in ecclesiis sepultura, eaque post datam ecclesiae pacem sensim coepit

pit inualescere. Nimirum pium & religiosum arbitrabantur christiani apud martyres, quorum reliquiae in ecclesiis conditae erant, post mortem quiescere. Hinc primum summis imperantibus veluti peculiari privilegio datum est, vt in vestibulo ecclesiae eorum corpora quiescerent, Euseb. lib. IV. de vit. Constant. cap. 71., Chrysost. hom. XXVI. in 2. ad Cor.: inde reges, episcopi, abbates, digni presbyteri & laici sanctitate conspicui in ipsis ecclesiis coeperunt sepeliri, conc. Mogunt. can. III., interea vero fideles laici in atrio vel porticu ecclesiarum sepeliebantur, conc. Brac. I. can. XXXVI., conc. Nannat. can. VI. donec tandem saeculo nono & deinceps mos receptus est, cadauera omnia in ecclesiis inhumandi. Ceterum receptis in ecclesia sepulturis non bene viventibus consultum; nam in locis conclusis aer afficitur tetrus cadauerum particulis, quibus respirationi & vitae noxius euadit.

§. IV. Quamuis vero passim christianis omnibus in ecclesia sepultura permissa sit; tamen etiam in noua disciplina fidelium dormitioni potius coemeteria, quam ecclesiae videntur destinata. Conc. Mediolan. I. par. II. cap. 61. Conf. Espen. par. II. tit. 38. cap. 2. Sunt coemeteria loca religiosa episcopali benedictione ad fidelium sepulturam addicta, & ipsis ecclesiis vt plurimum adhaerentia, quamuis e republica esset extra vrbes transferri, & in locis apertis constitui, vt relinquunt incolarum domicilio sanitatem. Vbi vero coemeteria nulla sunt ab ecclesiis distincta, christiani in ecclesiis sepeliuntur, sed sepulcra in choro aut prope altare non passim concedenda. Conf. Ferrariensis de non sepeliendis mortuis prope aras. Interim in loco profano nefas habetur christianos sepeliri, & hinc electio sepulturae in loco profano respuenda est, cap. III. ex. de sepult. & ibi Gonzalez.

§. V. Iam celebratio exsequiarum ad ecclesiam paroecialem pertinet, & in ea eiusue coemeterio paroeciani sepeliendi; christiana enim sepultura censetur pars ecclesiasticae communionis, quae post mortem perseverat. Paroeciani autem in causa sepulturae sunt, qui in finibus paroeciae ita morantur, vt viui sacramenta in ipsa per-

percipere, & parochi ipsis administrare teneantur. Hinc peregrini in paroecia, vbi eos decedere contingit, sepeliuntur, modo commode in suam paroeciam efferri nequeant, cap. V. ex. de sepult. in 6. Monachi autem & religiosi in monasterii sui ecclesia vel coemeterio sepeliendi sunt, cap. ult. eod. in 6., ipsis enim loco paroeciae monasterium est: & similiter canonici & beneficiarii omnes in ecclesia capituli vel beneficii sui sepeliendi. Quod si contra interdictum cadauer extra propriam ecclesiam tumuletur, si petatur, effodiendum est, & propriae ecclesiae restituendum, cap. V. ex. de sepult.

§. VI. Sed paroecialis sepultura duobus casibus locum non habet, puta si existeret maiorum sepulcrum, aut si quis sibi viuus sepulturam elegerit. Sepulcra maiorum eadem ac familiaria videntur esse, in quibus quiescendi omnes de familia ius habent. Quoniam vero quisque apud maiores suos quiescere intendit, hinc existente maiorum sepulcro, cessat paroecialis sepultura, & quisque de familia in eo sepeliendus est, can. II. C. 13. q. 2., quasi ex tacita sepulturae electione, cap. I. & III. ex. de sepult. Item locum non habet paroecialis sepultura, si aliquis sibi locum dormitionis feligat, quod iure canonico puberibus omnibus, etiam vxoribus & filiisfamilias facere licet, cap. VII. ex. eod., cap. IV. eod. in 6. Quibus vero casibus extra paroeciam defuncti inhumantur, exequiae in propria ecclesia celebrandae sunt, cap. IX. ex. eod.: quae disciplina in Gallia & Belgio integra seruatur; at in Italia cadauera extra paroeciam sepelienda, antequam domo educantur, per parochum benedicenda sunt, eoque comite ad sepulturae locum deferenda.

§. VII. Antiqua est ecclesiae disciplina, qua pro mortuis oblationes fiunt, easque ecclesia recipiebat, si christiani in eius communione ex hac vita migrassent. Diu oblationes istae sola offerentium voluntate steterunt, at post saeculum decimum in laudabiles abierunt consuetudines, quibus post exsequias cogi possunt heredes ad consueta oblationes, cap. XLII. ex. de simon. Atque haec sunt iura funeraria, quae parochis debentur propter animarum curam. Saeculis nono & sequentibus

pleraeque ecclesiae paroeciales nullos statos redditus habebant, quod earum bona vel ad monachos, vel canonicos, vel laicos deuoluta erant; hinc ad alendos altaris ministros piae offerendi consuetudines constabilitae. Ceterum in exigendis iuribus funerariis parochi modum tenere debent, ne videantur ex terra putredini concessa quaestum facere, in primis vero humani & liberales esse debent in pauperes.

§. VIII. Quod si quis extra ecclesiam paroecialem sepeliatur, paroeciae quarta funeraria seu canonica debetur: certa nempe portio oblationum & legatorum, quae ecclesiae sepulturae offeruntur, aut relictæ sunt. Iustum visum fuit ex obuentionibus funerariis, quae ecclesiae sepulturae adquiruntur, aliquid tribuere ecclesiae paroeciali, quae curam spiritualem defuncto impendit, *cap. I. ex. de sepult.* Portio ista non est ubique eadem, sed alibi medietas, alibi tertia, alibi quarta integra pro locorum moribus, *cap. IX. ex. eod.*, & interim semper quarta dicitur, pendetque etiam ex locorum moribus aut patetis conuentis, ex quibus oblationibus & relictis deducenda sit. Cadit vero ecclesia paroecialis sibi debita quarta triginta aut quadraginta annorum praescriptione cum titulo, vel inmemorabili tempore sine titulo. *Barb. de off. parochi par. III. cap. 25.*

§. IX. Sepultura ecclesiastica carent omnes, quibus vis communicare non licuit, est enim veluti pars christianae communionis, quae etiam post mortem manet. Itaque ecclesiastica sepultura priuantur infideles, apostatae, item haeretici & schismatici manifesti, item excommunicati ut tales denuntiati, quiue palam clericum aut monachum percusserint, & nominatim interdicti, *cap. X. ex. de sepult.*, *cap. XVII. ex. de V. S.* Porro non donantur ecclesiastica sepultura, qui in mortali peccato decessisse videntur, quales qui sibi mortem consciuerunt, qui in paschate peccata sua nec confessi sunt, nec eucharistiam sumserunt, *cap. XII. ex. de poenit. & remission.*, monachi mortui in peculio, *cap. VI. ex. de statu monach.*, fures & latrones in crimine occisi, *cap. II. ex. de furtis*, usurarii manifesti, *cap. II. de usur. in 6.*, & generatim omnes manifesti peccatores, qui sine poenitentia decesserint.

CAP. IV. DE MONASTERIIS.

363
rint. Quod si horum aliquis in loco sacro tumultetur, ubi discerni potest, effodiendum est cadauer, & procul ab ecclesia in loco profano sepeliendum, *cap. XII. ex. de sepult.* Vltimum supplicium passi si condignam poenitentiam egerint, ex aliquorum canonum sententia donari possunt christiana sepultura, *can. XXX. C. 13. q. 3.*, modo leges ciuiles humationem permittant.

CAP. IV.

De Monasteriis.

§. I. Monasteria initio fuerunt solitariorum habitacula, speluncis potius quam domibus similia; at instituta a Pachomio vita coenobitica, monasteria etiam fuerunt domus, in quibus coenobitae habitabant. Monasteria ex monasticis institutis in solitudinibus & montibus procul ab urbibus initio constituta: idque postulare videbatur perpetua poenitentia & ascesis, cui monachi se addicebant: planctus enim & luctus requirunt solitudinem. Primus omnium Basilus M. monachorum domicilia in vrbe constituit, ut catholicae fidei contra Arianos suppetias ferrent. *Socr. lib. IV. cap. 26.* Quo prodito exemplo deinceps in urbibus vel prope eas passim monasteria excitata, quamuis etiam posteriori aetate, qui monasticam disciplinam in nitorem suum restituerunt, in solitudinibus suas primas fedes collocarint. Mendicantes vero ab initio in ciuitatibus & oppidis suas aedes posuerunt; ut ita esse possent clericis adiutorio in cura animarum procuranda.

§. II. Quocumque autem loco constituentur noua monasteria & regularium aedes, praecedere debet episcopi, in cuius dioecesi constituuntur, consensus, conc. Chalced. *can. IV.*, *Iustin. nouel. V. cap. 1.* Exortis mendicantibus consensus iste magis esse coepit necessarius; mendicantes enim contra regulas & naturam vitae monasticae episcopis & parochis in animarum cura veluti copiae auxiliares acceperunt; atque ita praeposterum esse videbatur, novos mendicantium conuentus episcopis insciis &

inuitis excitare. Quin ex legibus & moribus prouinciarum nec licet aedificare noua monasteria, nisi etiam ciuilibus potestas adfuerit. Conf. Sarpus in *considerat.*

§. III. Iam nouo monasterio seu conuentui excitando sub certa forma licet episcopis consentire, *bul. Clement. VIII.* quoniam ad institutum *XCIX. & bul. Gregor. XV.* quum alias *XXXI.* In primis constare debet, nouos colonos sine veterum incommodo posse sustineri: & hinc aduocandi & audiendi priores antiquorum monasteriorum & conuentuum, qui per quatuor millia passuum in locis circum positis existunt. Audiendi quoque incolae loci, & praesertim parochus, maxime si noui coloni mendicantes sint. Conf. *Espen. par. I. tit. 24. cap. 3.* Praeterea nullius monasterii permittenda aedificatio est, nisi in eo saltem duodecim monachi seu religiosi inhabitare, ac ex redditibus & consuetis eleemosynis sustentari valeant. Et demum monasteria monialium in urbibus & oppidis construenda sunt, ne moniales hominum maiorum praedae exponantur. *Trid. sess. XXV. de regul. cap. 5.* Vbi vero decretum est, nouum monasterium aedificari, fabrica non inchoanda, nisi prius episcopus in loco preces fundat, & salutis nostrae signum, crucem nempe, humi figat. *Iustin. nouel. V. cap. 3.*

§. IV. Monasteria omnia origine sua in spiritualibus potestati episcoporum, in quorum dioecesi posita sunt, subiacent, non secus ac reliqua loca sacra & religiosa. Hinc episcopi eadem inuifere, *cap. VIII. ex. de relig. domib.*, & in iis actus omnes ecclesiasticae iurisdictionis exercere possunt, *can. X. C. 16. q. 1., can. I. XVIII. seq. C. 18. q. 2.* Sed a pluribus saeculis monasteria & monachi, etiam mendicantes, a potestate episcoporum exempti sunt, & vni pontifici parere coeperunt. Qua exemptione ruina monasticae disciplinae promota est, & ordo hierarchiae turbatus. Hinc pluries de exemptionibus abolendis tractatum, sed numquam excisae: tantum in comitiis Tridentinis temperatae sunt, pluribus in eam rem editis decretis. Nimirum monasteria, quibus laicorum spiritualis cura adnexa est, quod spectat curam animarum, episcopis subiecta sunt. *Trid. sess. XXV. de regul. cap. 11.* Episcopis quoque tamquam apostolicae se-

dis

dis delegatis commissa monasteria monialium *quos* pontifici subiecta, *Trid. loc. cit. cap. 9.* Illis quoque iure delegato data monialium omnium exemptarum clausura, *Trid. loc. cit. cap. 5.* Episcopi quoque etiam tamquam apostolicae sedis delegati quotannis inuifunt monasteria commendata, vbi neglecta iacet claustral disciplina. *Trid. sess. XXI. de ref. cap. 8.* Item ab Urbano VIII episcopis subiecta sunt monasteria recens erecta, vel deinceps erigenda, in quibus saltem duodecim monachi seu religiosi non sint, *bul. XLIII. §. 14.*

CAP. V. T. V.

De hospitalibus.

§. I. **H**ospitalia proprie sic dicta sunt aedes ad hospites & peregrinos excipiendos; at passim eo nomine veniunt loca quaelibet recipiendis & alendis pauperibus, infirmis aliisque miseris, qui aliena opera indigent, addita. Hinc hospitalia sunt varii generis, quae nominibus propriis apud veteres designantur, veluti *xenodochia*, quae sunt peregrinorum hospitia; *ptochotrophia*, vbi aluntur pauperes debiles; *orphanotrophia*, vbi pueri parentibus orbi educantur; *brephotrophia*, quae infantium educationi inseruiunt; *nosocomia*, vbi infirmi curantur; & *gerontocomia*, vbi pauperes senes aluntur.

§. II. Summa semper fuit ecclesiae cura in fouendis & recreandis pauperibus miserisque hominibus, qui aliena opera & auxilio indigerent; at vbi ecclesiae pax data est, coeperunt episcopi & christiani peculiare aedes ad miseros & pauperes excipiendos & fouendos exstruere. Praesertim vero christiani Occidentales saeculis octavo & sequenti hoc nomine inclarauerunt (1): nam ferme

Z 3

omnia

(1) *Frequentes octavo & sequentibus saeculis in Occidente euaserant sacrae peregrinationes. Hinc non tantum plura xenodochia condita sunt; verum etiam per leges Ca-*
roli

omnia monachorum & canonicorum monasteria aedes ad excipiendos peregrinos, pauperes, infirmos habuerunt adnexas; & praeterea christiani multa alia eius generis diversoria fundarunt. Conf. Murat. *diff. XXXVII. antiq. Italic.*

§. III. Hospitalia autem generatim sic dicta, vel religiosa, vel profana sunt. Religiosa episcopi auctoritate, profana iniussu eius fundata sunt. Quibus notis religiosas & profanas hospitales domus interpretes saniores distinguunt, idque conuenienter pontificum decretalibus, quae tantum religiosas habent domus hospitales auctoritate episcopi exstructas, *cap. IV. ex. de relig. domib.* Interim non desunt, qui omnia pia loca, etsi religiosa, a laicis administrata, profana dicunt, contra religiosa, quae clerici procurant. Quae sententia apud nos certo iure nititur, utpote quae pactis conuentis inter Benedictum XIV & Carolum olim regem nostrum confirmata est. Conc. *cap. V.*

§. IV. Hospitalia domus omnes ex veteri ecclesiae disciplina episcoporum potestati subsunt, conc. Chalced. *can. VIII.* Auctoritas autem ista episcoporum origine sua ecclesiastica erat, qua sacris in usum miserorum celebrandis, & tamquam boni patres familias temporalibus etiam praesidebant; nam ciuilis & publica in hospitalia potestas politici regiminis erat. Quoniam vero episcopi industrii erant in opera caritatis procuranda, christiani principes, in primis Iustinianus, iis etiam dederunt publicam & ciuilem in domus hospitales potestatem, *L. XLII. §. 9. L. XLVI. §. 3. C. de episc. & cleric., nouel. CXXIII. cap. 23.* Et similiter idem Iustinianus bona hospitalium bonis ecclesiasticis accenset, *L. XXIII. C. de sacros. ecclies.* Nihil vero intererat, utrum clerici an laici domus istas procurarent, & utrum iussu, vel iniussu episcopi essent exstructae; semper enim erant in episcopi potestate, quando leges ciuiles id constituerant.

§. V.

rol. M. omnes peregrinis hospitium praebeere debebant: ut neque diues, neque pauper peregrinis hospitia denegare audeant, capit. an. ICCCCII. ap. Baluz.

§. V. At labentibus annis multae domus hospitalia episcoporum potestatem excusserunt, aliae in totum, aliae tantum in temporalibus. In primis hospitalia regum speciali protectione aucta ab episcoporum potestate subtrahita sunt. Item hospitalia, quae nulla episcopi potestate fundata sunt, veluti loca profana habita, & saltem in temporalibus extra episcopi potestatem, *cap. IV. ex. de relig. domib.* Multa quoque hospitalia priuilegiis pontificum ab episcopi potestate exempta sunt, & vni pontifici subiecta. Et demum non desuerunt principes, qui episcopos a temporali hospitalium administratione excluderunt, eaque in hac parte laicis iudicibus subiecerunt, quod in Gallia factum est.

§. VI. Interim deminutam episcoporum in domus hospitales potestatem synodi posteriores curarunt reparandam. Et quidem synodus Viennensis statuit, ut si hospitalium administratores siue clerici, siue laici ignauius in administrationem incumbant, episcopi propria auctoritate in sibi subiectos rectores, in exemptos delegata pontificis procedant, & hospitalia reformat & in integrum restituant, *Clement. II. de religios. Postea synodus Tridentina sess. VII. de ref. cap. 15.* hunc Viennensem canonem innouauit; item potestatem fecit episcopis, ut etiam tamquam apostolicae sedis delegati in casibus ab iure concessis hospitalia omnia & collegia quaecumque laicorum inuiderent, exceptis iis, quae sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia, *sess. XXII. de ref. cap. 8.* Et demum statuit, ut clerici siue laici xenodochiorum administratores quotannis ordinario reddant rationes, nisi in fundatione ipsa aliter cautum sit; & si consuetudine, vel priuilegio, vel loci statuto aliis ad id deputatis rationes reddendae sint, tunc etiam cum iis loci ordinarius adhibeatur. *Trid. loc. cit. cap. 9.*

§. VII. Decreta ista Tridentina de hospitalibus aliisque locis piis, utpote quae iura laicorum inuertebant, nec in aliis prouinciis, nec apud nos recepta sunt. Hinc de hospitalium in rebus temporalibus regimine inter saecularem & ecclesiasticam potestatem frequentes controuersiae emerferunt. Tandem vero controuersiae istae apud nos pactis conuentis inter Benedictum

XIV & Carolum olim regem nostrum composita^e sunt, & ius certum constitutum. Tres hospitalium species distinctae, una eorum, quae sub regum *immediata protectione* sunt, altera eorum, quae a laicis, & tertia eorum, quae a clericis administrantur. Hospitalia sub regum *immediata protectione* (qualia esse intelliguntur, quae regiae fundationis & dotationis sunt, vel in ipsa fundatione ex voluntate fundatoris sub eamdem recepta) ab episcopi potestate & visitatione etiam in spiritualibus eximuntur. Hospitalia a laicis administrata tantum in spiritualibus ab episcopo visitantur; administrationis vero rationes reddendae coram ratiocinatoribus de more electis per eos, ad quos electio ista spectat, & persona ad id ab ordinario deputata, quae gratis intersit. Data quoque tribunali misto potestas in loca pia profana exceptis iis, quae regum speciali protectione muniuntur. Et demum hospitalia a clericis administrata in spiritualibus & temporalibus ab episcopis visitantur. Concord. cap. V. n. 1. & seqq.

§. VIII. Iure communi pauperes & miseri in hospitalibus recipere debent sacramenta ab ecclesia parochiali, in qua posita sunt hospitalia. Conf. Espen. par. II. tit. 37. cap. 3. Et passim hospitalia a laicis administrata manent sub cura parochorum, licet in iis sint exstructa sacella. Ceterum multae ex hisce domibus sunt, quae ad sacra administranda speciales presbyteros habent, quod episcopi (1), aut pontificis privilegio, aut pactis conuentis inductum est.

§. IX. Hospitalium officiales singulis annis admini-

(1) Sane olim Chrysostomus nosocomiis a se aedificatis duos sacerdotes praefecit, Pallad. vit. Chrysost. cap. V. qui non minus temporalia quam spiritualia videntur procurasse. Et in synodo Chalcedonensi can. VIII memorantur clerici in prochoriis constituti, qui dubio praecul spiritualia administrabant. Hinc in veteri disciplina domus religiosae etiam erant tituli, ad quos clerici poterant ordinari. Conf. Christ. Lupus in cit. can. VIII.

strationis suae reddere rationes tenentur, Clement. II. §. 2. de relig. domib. Quod si ante redditas rationes moriantur, eorum heredes exactionibus & rationibus subiacent, quod ab Iustiniano cautum est, nouel. CXXIII. cap. 23. Reddendae vero sunt rationes ordinariis, seu aliis, quibus subsunt loca huiusmodi, vel deputatis ab eis, cit. Clement. II. At synodus Tridentina sess. XXII. de ref. cap. 9. statuit, vt administratores clerici, siue laici hospitalium & aliorum piorum locorum ordinariis locorum reddere rationes teneantur, nisi in fundatione aliter cautum sit: & quo casu siue ex consuetudine, siue privilegio, siue peculiari loci statuto aliis ad id deputatis reddendae sint, etiam cum iis antistes ordinarius adhibeatur. Sed decretum hoc, vtpote extendens episcopi potestatem ad loca laicalia, in hoc regno receptum non est; vigentque pacta conuenta, quae habent, etiam personam ab ordinario deputari debere, vbi rectores laici piorum locorum reddunt rationes, nisi loca illa regiae protectioni specialiter subiaceant. Conc. cap. V. n. 2.

C A P V T VI.

De oblationibus.

§. I. Ventum est ad res ecclesiae temporales, quae vsvibus ecclesiasticis deferuiunt. Sunt vero res huiusmodi multiplicis generis, praecipue vero ad tres classes referuntur, oblationes nempe, fundos seu res immobiles, & decimas & primitias. Oblationis nomine generatim veniunt res omnes siue mobiles, siue soli, quaecumque tandem ratione Deo clargitae, siue pertineant ad sacrificii vsum, siue clericorum & pauperum alimentis destinatae sint. Sed in praesenti strictius vocem oblationis accipimus, quatenus denotat res mobiles & munera, quae sponte fideles ad altare vel extra altare offerunt.

§. II. Tria oblationum genera statui possunt: aliae tempore sacrificii inferebantur altari; aliae ad episcopi domum deferbantur; & demum aliae fieri consueverunt in

in administratione sacramentorum, in exsequiis defunctorum & aliis sacris officiis. Et ad altare quidem tempore oblationis communicantes in eucharistia offerebant panem & vinum, & praeterea oleum & incensum & novae spicas & vuas, *can. apost. IV.* Communicantes omnes, qui poterant, etiam monachi, panem & vinum ad altare offerre tenebantur: & turpe erat, divites sine oblatione in ecclesiam venire. *Cypr. de oper. & eleemos.* Ex oblatis pane & vino eucharistiae elementa desumebantur, & reliqua alendis clericis & pauperibus serviebant. Sed lapsu temporis ubi panis azymus in sacris mysteriis adhiberi coepit, desierunt panis & vini ad altare oblationes (1), earumque loco missae honorarium successit.

§. III. Secundum genus oblationum est earum, quas christiani prout possunt & volunt, in ecclesiae usum elargiuntur. In ecclesia secundo saeculo erat arcae quoddam genus, in quam fideles pro arbitrio & voluntate sua modicam stipem apponebant. *Tertull. apol. XXXIX.* Inde institutum fuit *gazophilacium*, hoc est locus in exedris ecclesiae, in quem huius generis oblationes deferbantur & asseruabantur. *Conc. Carthag. IV. can. XCIII.* August. *serm. L. de divers.* Quin in ecclesiis Gallicanis huiusmodi oblationes etiam ad altare videntur factae. *Conc. Aurel. I. can. 16. & seq.*

§. IV. Erat quoque tertium genus oblationum, quas christiani in suscipiendis sacramentis, in exsequiis mortuorum, in dedicationibus ecclesiarum aliisque sacris officiis pro pietate sua elargiebantur. Quarto saeculo sollemnis erat mos in baptismo aliquid offerendi. *Gregor. Nazianz. orat. XL. de bapt.* Et si synodus Illiberitana *can. XLVIII.* statuit, ne de more catechumeni tempore baptismi nummos in concham mitterent; regula ista peculiaris fuit, eique

(1) Viget adhuc in multis pagis & oppidulis mos aliquid offerendi inter missarum sollemnia; at oblationes istae post euangelium, non tempore oblationis fiunt, & parochis sedunt, modo offerentes aliud non edicant.

eique non malum, sed mali species dedit occasionem, nimirum ne sacerdos quod gratis accepit, pretio distrahere videretur. Generatim vero in huius generis oblationibus id ecclesia edixit, si quid sponte offertur, recte accipi, neferias vero esse exactiones.

§. V. Cuiuscumque vero generis essent oblationes, non ab omnibus eas ecclesia suscipiebat, sed tantum ab iis, quibus communicandi ius erat. Nimirum oblationes, praesertim eucharisticae, erant signum ecclesiasticae communionis, atque hinc non communicantium oblationes respuebantur. *Conc. Illiber. can. XXVIII.* Ipsi poenitentes consistentes dicti, quamvis in precibus communicarent, non tamen ad altare offerre permittebantur. *Conc. Nicaen. can. XI., Ancyr. can. IV.* Quin si haeretici antequam in haeresim laberentur, aliquid ecclesiae intulissent, id eis post lapsum restitui solebat. *Tertull. de praescript. cap. XXX., Ambros. ep. XXX. ad Valentinian.* Interim si poenitentes ante reconciliationem inopini absolutionis cupidi morerentur, eorum nomine factas oblationes pleraeque ecclesiae recipiebant, *conc. Arelat. II. can. 12. Tolet. XI. can. 12.*: qua receptione in pacem & communionem admissi censebantur.

§. VI. Porro oblationes erant spontaneae largitates, nec aliquis ad eas cogebatur: quae est antiquissima ecclesiae disciplina (1). Verum labentibus annis oblationes, quae in administrandis sacramentis, in exsequiis & ceteris sacris functionibus fiebant, in laudabiles consuetudines

(1) *Tantum eucharisticae panis & vini ad altare oblationes necessitate quadam continebantur: nam turpe videbatur divites ad altare non offerre. Cypr. de opera & eleemos. August. serm. CCXV. de tempore. Quin Hieronymus ep. I. ad Heliodor. etiam monachos ad altare offerre adstrictos fuisse testatur. Panis & vini eucharisticae oblationes spectabant ipsum sacrificium, quod christiani omnes suo modo offerre censebantur, & de eo omnes participabant; ut proinde nefas videretur eo spectantes oblationes a divitibus non offerri.*

dines abierunt: quae disciplina coepit in aliquibus ecclesiis post saeculum decimum, tum in concilio generali sub Innocentio III generatim probata est, vbi statutum, libere conferenda esse christiana sacramenta & reliqua sacra officia, teneri vero fideles ad consuetas oblationes, & ab episcopo cogi posse, si offerre detrectent, *cap. XLII. ex. de simon.* Ea tempestate bona paroeciarum etiam ipsae decimae pro maxima parte in laicos, monachos & canonicos transierant; & ob parum castos clericorum mores christiani parum liberales erant in ecclesias paroeciales. Hinc clerici non habebant unde vivere, atque adeo dura temporum conditio pias offerendi consuetudines in necessitatem conuertere fecit. Ita nata iura paroecialia. Sed satius fuisset, has consuetudines non inducere, aut inductas abolere, vbi primum ecclesiae aliis redditibus auctae sunt; est enim quantum fieri potest, a ministris ecclesiae amouenda omnis auaritiae turpisue quaestus suspicio & occasio. Et recte Tridentini patres *sess. XXI. de ref. cap. i.* in ordinationibus nec sponte oblata quocumque titulo accipi permiserunt.

§. VII. Oblationes autem omnes, etiam quae sponte fiunt, ad ecclesiam paroecialem ex noua disciplina spectant, idque ob spiritualem curam, quae parochis demandata est, *cap. IX. ex de his, quae fiunt a prael. sine cons. capit.* Cedunt vero oblationes ecclesiae paroeciali, etiam si in alia inferiori capella, aut loco intra paroeciae fines fiant, nisi de contraria offerentium voluntate constet. Conf. Barbosa *de off. parochi cap. XXIV.* Nimirum fideles offerre praesumuntur ob spiritualem curam, quam de se habet ecclesia: quae praesumptio oblationes ecclesiae paroeciali addicit. Cessat vero haec praesumptio, quando constat, aliam esse offerentium voluntatem, & oblationes illis locis seu vrbibus cedunt, quibus impendi fideles volunt edicuntque. Conf. card. de Luca *disc. XIX. de decim.* Item oblationes paroeciae non adquiruntur, vbi priuilegium aut consuetudo eas alii ecclesiae aut pio loco addicit.

CAP V T VII.

De praediorum ecclesiasticorum acquisitione.

§. I. **Q**Uousque ethnici in christianam religionem defaueuerunt, ecclesiae redditus fuerunt in mobilibus, quae fideles pro pietate sua in dies offerebant; res vero immobiles ferme nullae fuerunt. Tum ecclesia ex sententia iuris ciuilibus collegiis illicitis accensebatur, quibus nec donare, nec hereditates relinquere ius erat, *L. VIII. C. de heredit. instit.* Nec a christianis Christus heres poterat institui; quia vt auctor est Vlpianus *fragm. tit. XXII. §. 6.* dii heredes institui non poterant, praeter eos, quos leges instituere concessissent. Ceterum post tertii saeculi medietatem plures ecclesiae fundos possidere coeperunt; in longa enim illa imperii confusione post Valeriani captiuitatem continuata non multum valebant leges, atque adeo facile fuit ecclesiis fundos adquirere. Conf. Sarpi *materie benefiziarie n. IV.*

§. II. Sed post pacem christianis datam ecclesia fundos magna copia adquisiuit, idque testamentis & legitimis hereditatibus & variis titulis inter viuos. Et quod spectat testamenta, primus Constantinus M. ecclesiam inter collegia legitima recensuit, eique dedit ius acquirendi ex testamento siue hereditates siue legata. *Habeat unusquisque licentiam sanctissimo catholicae, ecclesiae, venerabilique concilio decedens bonorum, quod optauerit, relinquere, L. I. C. de sacros. eccles.* Haec lex semper in imperio obtinuit, & deinceps apud gentes, quae noua regna in Occidente fundarunt in primis Longobardos confirmata est (1).

Item

(1) Quin apud Longobardos minoribus infirmis licebat bona sua ecclesiis & monasteriis relinquere, *lib. IV. leg. Longobard. cap. i.* Minores apud Longobardos erant, qui decimum octauum aetatis annum non excessissent, iisque vetitum erat res suas alienare.

Item Theodosii iunioris lege si qui clerici vel monachi intestato decederent, nullis relictis heredibus, eorum bona sacrosanctae ecclesiae vel monasterio, cui fuerant addicti, adscribebantur, *L. I. C. Th. de bon. clericorum*. Ita hereditates siue testamento, siue ab intestato ecclesia coepit acquirere, & interea largitatibus inter uiuos etiam ditekcebat.

§. III. Ceterum religioni erat sanctissimis episcopis hereditates adire, vel donationes acceptare, quibus filii aut alii cognati sibi debitibus bonis fraudarentur. *Quicumque uult*, inquit Augustinus *serm. XLIX. de diuers.*, *exheredato filio heredem facere ecclesiam, quaerat alterum, qui suscipiat, non Augustinum, immo Deo propitio neminem inueniet*. Sed summa fuit aequitas Aurelii episcopi Carthaginensis, qui bona omnia ecclesiae donata restituit donanti, cui post donationem filii, quos non sperabat, nati erant, etsi suae potestatis erat ut non redderet, sed *iure fori, non iure poli*, ut loquitur Augustinus *loc. cit.* Non enim Romanae leges rescindebant donationes, quod donantibus inde filii nati dicerentur. Conf. Vinnius in §. II. *inst. de donationib.* Quin quod hereditates litium laqueis implicarent, sanctiores episcopi non adeo eas curabant, sed potius cupiebant, ut patresfamilias Christum in numerum filiorum cooptarent, eique virilem relinquerent. August. *loc. cit.* At deinceps moribus in peius delapsis, ferme omnes effusae largitates, quibus nihil filiis aut cognatis relinqueretur, acceptae, quos mores Carolus M. *lib. I. capit. cap. 89.* castigauit.

§. IV. Magna praediorum & mobilium copia ecclesiis & monasteriis accessit per hereditates & donationes: at acquisitiones istae factae sunt ueriores, postquam inualluit doctrina, regnum caelorum obtineri largitionibus in ecclesiam factis (1). Hinc mediis saeculis fere omnes do-

(1) Ex veteribus summo zelo & incredibili uehementia Saluianus *lib. I. aduers. auar.* hanc doctrinam inculcauit. Quin sensim creditum est ab incautis, etiam sine lacrimis ad Deum promerendum ualere in ecclesias & monasteria effu-

donationes & testamenta in pias causas his formulis concepta sunt, *pro salute animae meae, pro redemptione animae, in remedium aeternae salutis*. Eo etiam contulerunt clericorum & monachorum artes, quibus fideles adorti sunt (saepae etiam in cognatorum detrimentum), iisque suadebant caelestis regni beatitudinem, comminabantur aeternum inferni supplicium, & sub nomine Dei aut alicuius sancti temporalia extorquebant, ut habet Carolus M. *capit. an. 1000CXI*. Nec istae piae artes posterioribus saeculis cessarunt: etenim S. Bonauentura *ep. ad prouinc.* & Matthaeus Parisiensis *ad an. 1100CXLIH.* ueluti heredipetas multos ex mendicantibus describunt.

§. V. Multa quoque bona & latifundia in ecclesias & monasteria confluxerunt ex diuitum clericali & monastica uita. Nam plerique eorum, dum se altari aut monasterio dedicabant, bona sua aut eorum partem in ecclesias & monasteria transferebant. Quin etiam ubi de more ueteris disciplinae parentes monasteriis filios suos offerebant, simul monachis praedia aliqua elargiebantur. Conf. Murator. *diff. LXVII. antiq. Italicar.* Hinc intelligis, cur antiqui monachi solliciti fuerunt ad alliciendos diuites ad monasticam uitam. Quoniam uero turpe erat ob temporalia lucra clericatum aut monasticam uitam diuitibus inculcare, synodorum canonibus poenitentiae subiecti sunt episcopi & abbates, qui propter temporalia homines in clericos aut monachos tonderent, tem-

sas largitates. Eo etiam traducta est sententia Christi, qua centuplum & uita aeterna iis promittitur, qui propter Deum terrena reliquissent, quasi esset omnino idem exui rebus suis & sequi Iesum Christum, & bona sua in morte ecclesiis aut monasteriis relinquere. Conf. Murator. *diff. LXVII. antiq. Italic.* Et quoniam omnes morti proximi pro anima sua aliquid ecclesiis relinquebant; hinc uidetur inualluisse, ut si quis intestatus decederet, episcopus loci pro illo testaretur in piam causam, definiretque elemosynarum modum, quem defunctus probabiliter reliquisset: qui mos in Gallia, Anglia & in regno Apuliae seruatus est.

temporalia vero heredibus restituta. Conc. Cabilon. II. anno 1000cxvi. cap. VII.

§. VI. Vberimus fons, unde tot praedia in ecclesiis & monasteria deriuarunt, fuerunt etiam *precariae*. In hac causa erant precariae praediorum concessionibus, quas ecclesiis fideles faciebant, at eorumdem sibi retinebant, usufructum, & duplum etiam usufructuario iure de bonis ecclesiasticis accipiebant; aut si usufructu datorum praediorum abstinebant, triplum de bonis ecclesiasticis consequebantur: nec tantum ipsi dantes concessio sibi usufructu fruebantur, verum etiam filii & cognati, de quibus conuenisset. Conc. Turon. III. can. 31. Meldense anno 1000cxlv. can. 22. Ingens fundorum copia per precarias ecclesiis & monasteriis accessit: quilibet enim, praesertim si filiorum spe destituebatur, facile eo veniebat, ut patrimonium suum ecclesiae elargiretur, ab eadem duplum aut triplum quantitatis datae in usufructum accepturus; ecclesia vero dispendium praesens futuro lucro compensabat, atque ita praedia sua augebat. Conf. Sarpus *materie benefiziarie n. XIX.*

§. VII. Item poenitentiarum redemptionibus praedia & opes ecclesiae sibi pararunt. Erant redemptiones istae species quaedam indulgentiarum, quibus psalmorum recitatione, aut flagellis, aut pecuniae & praediorum donationibus canonicae poenitentiae remittebantur. Satis longae octauo saeculo erant canonicae poenitentiae, fueruntque etiam longiores, ubi inualuit, ut pro vno peccato mortali septem annis esset poenitendum; ita enim eiusdem vel diuersi generis multiplicatis peccatis poenitentia longe ipsam vitam excedebat. Conf. Thomass. *par. III. lib. 1. cap. 74. n. 5.* Ergo inuentae poenitentiarum redemptiones, quibus canonicae poenitentiae relaxabantur, & quidem pro numero psalmorum & flagellorum & muneris quantitate. *Quum a poenitentibus terras accipimus*, inquit Petrus Damianus *lib. IV. ep. 12., iuxta mensuram muneris eis de quantitate poenitentiae relaxamus.* Interim ingens opum & fundorum copia per redemptiones ecclesiis accessit: nam quotusquisque ex diuitibus erat, qui non mallet pecunias & praedia dare, quam durissimam tot annorum poenitentiam subire?

§. VIII.

§. VIII. His aliisque titulis ecclesiae & monasteria fundos in variis regionibus adquisuerunt. Fuerunt autem longo temporis intervallo fundi isti vnius generis, priuati nempe iuris, seu *alodia*, ut in mediocum saeculorum monumentis appellantur; at inde bona publica, & vel ipsum summum in populos imperium ecclesiis accessit, quo nomine ecclesia Romana celebratur. Item creuit dignitas & maiestas Romanae sedis regnorum oblationibus, quod nouum rerum genus praesertim saeculo XI inualuit, postquam ad has oblationes parandas Gregorius VII. quam maxime desudauit. Conf. Murator. *diff. LXXI. antiq. Italicar.* Erant regna oblata, quae ipsi reges ecclesiae Romanae veluti dono dabant, eaque tum ab illa possidere profitebantur; atque ita reges & regna in fidem & clientelam Romanae sedis recipiebantur. Huius generis regna ferme omnia Occidentis fuerunt, eoque nomine reges pendebant annum censum, qui *denarius S. Petri* dicebatur, & aliquando etiam pontificibus iurabant fidelitatem. Conf. Thomass. *part. III. lib. 1. cap. 32. n. 5.*

§. IX. Porro pleraeque Occidentis ecclesiae & potiora monasteria fundis publicis, seu feudis & regalibus aucta sunt. Et sane sub regibus Carolinae stirpis in Gallia passim feuda aliquando cum iurisdictione ecclesiis quaesita: inde hi mores conualuerunt, & a tempore Ottonis I. regalium copia & iurisdictione in liberos homines veluti ordinario iure ecclesiis & monasteriis accessit. Conf. Boehm. *iur. eccles. lib. III. tit. 20. §. 79. seqq.* Feuda autem ecclesiis & monasteriis dederunt non tantum ipsi reges; verum etiam ipsi beneficiarii, quibus olim a regibus concessum erat, ut accepta feuda ecclesiis & monasteriis relinquere possent. Murat. *diff. LXXII. antiq. Italic.* Dederunt autem principes feuda ecclesiis saepe in suorum peccatorum redemptionem, saepe etiam ob politicas rationes, ut nempe adiutorio episcoporum & abbatum, qui magni erant apud populos, regna sua constabilirent: quod de Carolo M. Wilhelmus Malmesburienensis *lib. V. de gest. reg. Anglor.* aperte testatur.

§. X. Regalia autem & feuda ecclesiis concessa sacerdotio non videntur aduersari, modo militia remittatur.

Pars II.

A a

tur.

tur. At e re christiana satius fuisset, ecclesias feudis & regalibus non donari, inde enim disciplina ecclesiastica ferme omnis intercidit. In primis feudorum regimine episcopi & abbates implicati spiritualia negligenter curarunt; subinde etiam ecclesias suas relinquebant, ut essent in imperatorum & regum comitatu, & ut regni comitiis interessent. Item ratione feudorum episcopi & abbates in milites versi militem alebant clientelarem, & imperatores & reges in bello comitabantur, & propriis manibus arma tractabant; erant enim ex feudis debita seruitia militaria & equestria. Et quamvis Carolus M. militiam ecclesiis remisit; tamen paullo post iterum illius onus episcopis iniectum. Conf. Thomass. *par. III. lib. 1. cap. 41.* Porro in tanta opum & diuitiarum vi, quibus ecclesiae & monasteria tangebant, creuit ambitus ad dignitates ecclesiasticas, & simonia clericos ferme omnes conspurcavit. Ex feudorum quoque & regalium concessione natae sunt episcoporum & abbatum inuestiturae; inde electiones in principes translatae, & tandem cruenta bella inter imperium & sacerdotium, quae rempublicam & ecclesiam longo annorum cursu exagitarunt.

§. XI. Penes ecclesias & alias religiosas societates per plura saecula stetit libertas bona stabilia acquirendi; at inde multorum principum edictis instituta est *amortizatio*, qua sine civilis potestatis adsensu non permittitur ecclesiis & locis religiosis fundos adquirere. Vox *amortizatio* deducta videtur a voce Gallica *amortir*, quod est extinguere: bona enim ecclesiastica, utpote alienari vetita, & publicis oneribus exempta, ciuitati mortua videbantur. Salus populi profecto fuit, quae principum leges suavit, ne ipsis inconsultis ecclesiae bona immobilia adquirerent; ubi enim magna fundorum copia vñibus publicis extincta erat, plane necessarium videbatur, concessam ecclesiis acquirendi libertatem cohibere. Conf. Peckius *de amortiz. cap. X.* In plerisque christianis provinciis vario tempore instituta est amortizatio, ubi si principes acquirendi adsensum ecclesiis concedunt, exigunt certam pecuniae quantitatem, quae lege vel consuetudine determinata est.

§. XII. In Siciliae regno, quo Sicilia proprie sic di-

dicta & regnum Neapolitanum diu comprehensa sunt, ab antiquis vsque temporibus *amortizatio* instituta est. Sane Fridericus II renouata suorum praedecessorum constitutione statuit, ne possessiones hereditariae vel patrimoniales inter viuos quocumque titulo, nisi ex causa aequalis permutationis, in ecclesias & loca religiosa transferrentur: in vltimis vero voluntatibus ut iisdem relicta stabilia intra annum proximioribus defuncti, aut aliis laicis venderentur, *lib. III. const. regni tit. 29.* Haec est germana constitutionis Fridericianae sententia, quod pluribus probatum dedit vir doctissimus & mihi amicissimus Andreas Seraus in *not. ad consultat. viri vere magni Stephani Patritii de renunt. monial. pag. 139. seqq.* in vulgatis enim constitutionum libris nonnihil deprauata exhibetur. Obtinuit lex ista sub Friderico; at paullo post regno ad Andegauenses translato a Carolo II regni vicario abrogata est, *cap. item statuimus VII. de privileg. & immunitatib. eccles.* Quin in illa temporum caligine & iuris publici ignorantia sacrilega & ecclesiasticae libertati aduersa credita est. Hinc sub Andegauensibus & deinceps ecclesiae & loca religiosa apud nos semper immobilia adquisuerunt: iamque medietas praediorum & reddituum regni penes manus mortuas esse dicitur. Et mirum profecto est, quod apud nos etiam integra est ecclesiis libertas immobilia acquirendi, quando christianae ferme omnes prouinciae *amortizationem* instituerunt.

C A P V T VIII.

De decimis & primitiis.

§. I. **A** Pud Iudaeos ex legis praecepto decimas & primitias Leuitis & sacerdotibus debitas fuisse nemo vnus ignorat. Nomine decimarum decima pars fructuum terrae & pecudum veniebat: primitiae vero erant primi rerum fructus. Decimae a lege indictae videntur fuisse instar tributi, quod Deus instituta theocratia Iudaeis indixit: qua in re Deus mores aliarum gentium

expressit; sollempne enim fuit per Orientem regibus tributum nomine decimas pendi. Conf. Io. Cleric. in *Genes. XLI. 34.* Quoniam vero nulli usus decimae erant Deo, hinc eas sacerdotibus & Levitis, qui in diuisione terrae Chanaan partem non acceperant, in sustentationem pendi iussit. Itaque lex de soluendis decimis populo Iudaico dicta mere civilis fuit & iudicialis, etsi summam redoleret aequitatem, quando altaris ministri nullis aliis redditibus erant donati, & pro salute totius populi sacris erant addicti.

§. II. Iure euangelico decimae ad alendos clericos nulla indictae sunt, nec lex civilis Iudaeorum christianos poterat adstringere. Hinc primis saeculis christiani spontaneis oblationibus alebant altaris ministros. Interim veteres patres praeceptum Iudaicum de soluendis decimis tamquam morale videntur habuisse, atque adeo docere coeperunt, christianos iure diuino ad decimas ecclesiae soluendas teneri. Conf. Bingham. *orig. eccles. lib. V. cap. 5. §. 1.* Hinc excitati moratiores christiani decimas praestare coeperunt; generatim vero decimae saeculis octauo & sequentibus imperatae & legibus principum ex ecclesiae canonibus. Et necessario quidem hac aetate decimae videntur indictae, nam fere omnes ecclesiarum redditus a militibus & laicis possidebantur, atque adeo ex decimis alimenta clericis videbantur exhibenda, praesertim quando diuino iure niti credebantur. Sed in ecclesia Orientali decimae receptae non sunt, aut si aliquatenus receptae, inde abolitae sunt. Conf. Espen. *par. II. tit. 33. cap. 1.*

§. III. Sunt autem ex regulis decretalium decimae triplicis generis, praediales nempe, personales & mistae. Praediales debentur ex fructibus & prouentibus praediorum siue rusticorum siue urbanorum: personales ex rebus, quas industria & arte sua homines adquirunt, veluti ex lucro negotiationis, militiae, venationis: mistae demum ex fructibus, qui ex praediis & industria participant, quales habentur foetus pecorum, lac, lana, similes.

§. IV. Iam vero decimae debentur ecclesiae paroeciali, quod ius in decretalibus proponitur, *cap. XXIX.*
& seq.

& seq. ex. de decim.; ubi enim singulis ecclesiis propria bona addicta sunt, decimae ut plurimum ecclesiis paroecialibus cesserunt. Sed ius paroeciae ad decimas eiusdem finibus coercetur: atque ita decimae personales debentur ecclesiae, in qua fideles tenentur suscipere sacramenta; praediales vero ecclesiae, in cuius finibus praedia sunt, etsi domini in alia paroecia morentur, *cap. II. de restit. spoliat. in 6.*; & mistae cedunt ecclesiae, in cuius finibus animalia continuo pascuntur.

§. V. Quamuis vero decimae ecclesiis paroecialibus debeantur; tamen ab aliis ecclesiis, aut clericis, aut etiam laicis adquiri & possideri possunt. Et recte distinguit S. Thomas 2.2. q. 86. art. 3. inter ius ipsum decimas exigendi, & species ipsas decimarum nomine pendi solitas, quorum illud ecclesiis eiusque ministris competit, nec in laicos transferri potest, hae vero etiam a laicis possunt adquiri.

§. VI. Et sane mediis saeculis plures laici, monachi & canonici decimas & alia bona ecclesiastica adquisuerunt. Principio res ecclesiae laicis & militibus loco stipendiorum cesserunt regum dono & episcoporum consensu siue conuientia: qui mos tempore Caroli Martelli in summa reipublicae & ecclesiae necessitate coepit, inde etiam sine necessitate a regibus continuatus est, quod Io. Filescus de *sacrilegio laico* pluribus tradit. Item episcopi bonorum ecclesiasticorum concessionibus armatorum copias sibi pararunt, quibus ad bellum de more proficiscerentur, & ad tuenda bona ecclesiastica contra inuasores vterentur. Porro non defuerunt episcopi, qui consanguineos suos decimarum & oblationum concessionibus locupletarunt, *can. III. C. 16. q. 7.*; & in summa confusione, qua respublica & ecclesia obrutae erant, laici multi parum religiosi in decimas & alia bona ecclesiarum manus iniecerunt, eaque longa possessione vsurparunt. Conf. Murator. *diff. LXXII. antiq. Italic.* Translata autem in laicos bona & decimae ecclesiae & altaria dicebantur. Et quoniam ecclesiae a regibus & episcopis concedebantur propter militiam aut alia seruitia; hinc a laicis eo iure possidebantur, quo cetera beneficia seu feuda, adeo ut in commercio essent, & in heredes transi-

382 ELEMENTA IVR. CAN. PARS II.
transirent. Conf. Petr. de Marca not. in can. VII. conc.
Claromon.

§. VII. Possessae a laicis iure feudi altaria temporis lapsu, ubi nulla urgebat necessitas, aut possessores nulla seruitia praeestabant, iniuria a pauperum patrimonio distracta visa sunt. Hinc episcopi saeculo X & deinceps bona ecclesiarum a laicis possessa variis exhortationibus & delinimentis, & aliquando intentatis minis repetere studuerunt; nec enim initio extrema remedia, quibus laici exasperabantur, conuenire visa sunt. Cui methodo adhaesit etiam synodus Lateranensis sub Alexandro III, quae edixit, laicos cum animarum periculo decimas detinere, translatas vero in alios laicos excommunicationis poena ecclesiae restitui iussit, cap. XIX. ex. de decim. Sed tandem, quod operosum esset sacram praedam a laicorum manibus excutere, damnatae sunt nouae decimarum acquisitiones, antiquae vero in feudum antiquis possessoribus relictae, idque synodo Lateranensi sub Alexandro III adscribunt. Hinc recepta sententia, eas tantum decimas infeudatas a laicis recte possideri, quae ante illam synodum concessae sunt. Sic vero possessae decimae tamquam bona patrimonialia & priuata reputantur, & pro libito possunt alienari.

§. VIII. Praeterea decimae & alia bona ecclesiastica saeculis nono & sequentibus in canonicorum collegia & monachos deuoluta sunt. Saepe ipsi episcopi & summi pontifices ecclesias monachis & canonicis concesserunt ad instaurandam monasticam disciplinam, & promouendam clericorum communem & regularem vitam. Sed maior pars ecclesiarum & decimarum ad monachos & canonicos deuoluta est dono laicorum, qui sacrilegas reputantes ecclesiarum & decimarum infeudationes, eas monachis & canonicis dare voluerunt; odio tum ob malos mores erant clerici saeculares. Nec in hoc rerum statu sibi monachi defuerunt, qui vel exhortationibus, vel pecunia numerata sibi ecclesias compararunt. Interim translationes istae episcopi aut pontificis consensu fieri debebant, quod in synodo Romana & Melphitana anno CIO LXXVIII celebratis cautum est; & praeterea translationum ecclesiarum nomine a monachis aut canonicis annuus

CAP. VIII. DE DEC. ET PRIMIT. 383
nuus census episcopis pendere debebat, quo de iure episcopi in translata bona constaret, can. IV. C. 1. q. 3. Sic autem a monachis & canonicis adquisitae ecclesiae & decimae potius titulo administrationis, quam proprietatis possidebantur; bona enim ecclesiastica in eorum manibus naturam non mutarunt: atque adeo modica parte sibi delibata, reliquum in pauperes & vsus ecclesiasticos effundant oportet. Conf. Espen. par. II. tit. 33. cap. 5. (1).

§. IX. Iam ubi decimae laicis, monachis, aut canonicis concessae sunt, decimae nouales & minutae speciali titulo ecclesiae paroeciali cedunt. Decimae nouales ab agro nouali dictae sunt, agri vero nouales in hac specie interpretibus plenius accipiuntur (2), atque adeo sunt agri de

A a 4

(1) Translationes altarium & ecclesiarum in monachos, qui poenitentiae & assiduis laboribus erant mancipati, id incommodi habere videbantur, quod ex altari viuerent, qui altari non seruiabant. Iuo Carnotens. ep. XII. ad Urban. II. Ipsi cordatiores monachi videbant rei turpitudinem, eoque nomine multi praepositos suos, qui decimas restituere ecclesiis nolebant, tamquam sacrilegos reputabant. Hinc exorta in monasteriis schismata, & exorti Cistercienses, qui nefas iudicantes decimis turgere monasteria, in eremo Cistercii nouum ordinem fundarunt, qui propriis laboribus viueret. Sed si bona ecclesiarum a monachis possidentur administrationis titulo, sacrilegium non videtur, monachos ea possidere, modo in vsus ecclesiasticos impendantur.

(2) Ager noualis iurisconsultis est terra praecisa, quae anno cessauit, L. XXX. §. 2. D. V. S., & silua arboribus exstirpatis ad culturam redacta, L. III. §. 2. D. de termino moto. Ad Innocentio III ager noualis est ager de nouo ad culturam redactus, de quo non exstat memoria, quod aliquando cultus fuerit, cap. XXI. ex. de V. S. Sic descripsit agrum noualem summus pontifex in specie immunitatis decimarum a noualibus olim monachis concessa, ne latiori sensu acceptis noualibus, ecclesiae paroeciales gravarentur.

de nouo ad culturam redacti, & porro agri culti, qui ex loci consuetudine fructus decimales non ferebant, noua vero cultura ferunt. Nouales ita accepti si in paroecia fiant, earum decimae speciali titulo pertinent ad ecclesiam paroecialem, etsi ab antiquo laici, monachi, aut canonici decumani sint, *cap. XXIX. ex. de decim.* Id iure cautum est, ut quam minimum iura paroeciarum laedantur: atque ita antiqua concessio ad decimas, quae tempore acquisitionis percipiebantur, restricta est. Iure quoque speciali decimae minutae, quae ex fructibus minoribus, veluti leguminibus, oleribus proueniunt, ad ecclesiam paroecialem pertinent, etiam ubi maiores decimae ab aliis percipiuntur, ne multum damnum sentiant paroeciae, quibus cura animarum commissa est.

§. X. Iure communi ecclesiastico decimarum praestatio christianis omnibus imposita est; debentur enim propter curam animarum, quam eis ecclesia exhibet. Conf. Gonzalez in *cap. IV. ex. de decim.* Quin ad praediales decimas quotquot in paroeciae finibus praedia possident, etiam Iudaei, obligantur, *cap. XVI. ex. de decim.*; decimae enim istae ex fundis debentur, & ex placitis decretalium in signum vniuersalis domini Deo reseruatae sunt, *cap. XXVI. ex. eod.* Ceterum multi obligatione decimarum soluti sunt, vel praescriptione quadraginta annorum, *cap. IV. VI. & VIII. ex. de praescript.*, vel patris conuentis, *cap. II. & VIII. ex. de transact.*, vel voluntaria remissione, *cap. XXIII. ex. de priuileg.*, & in primis summi pontificis priuilegio (1).

§. XI. Quicumque ad decimas obstricti sunt, eas sponte sua, praesertim ecclesiis paroecialibus, exhibere debent;

(1) Monachi ex iuris canonici principiis de terris & laboribus suis ad pendendas decimas tenentur; ex statutis enim monasticis non pascunt oves, sed pascuntur; atque adeo munera ad altare inferre tenebantur, *can. VI. C. 16. q. 1.* Sed inde non minus monachi, quam reliqui regulares primum ex parte, deinde in totum a pendendis decimis pontificum priuilegiis exempti sunt.

bent; inde enim altaris ministri & pauperes aluntur. Et quidem decimae praediales non deductis expensis praestandae, industriales vero patiuntur expensarum deductionem, *cap. XXVI. & XXVIII. ex. de decim.* Quod si ad decimas exhibendas christiani morosi sint, etiam per excommunicationem cogi possunt, quod in decretalibus, *cap. V. ex. eod.* & in concilio Tridentino *ses. XXV. de ref. cap. 12.* statuitur. Sed decretum hoc Tridentinum nec alibi, nec apud nos receptum est: quid enim opus est ecclesiasticis censuris, ubi praesto esse possunt ordinarii iudices, qui reluctantes ad decimas cogant?

§. XII. Ceterum in tota hac decimarum materia recepti ecclesiarum mores seruandi sunt, nec ferme vlllo in loco ex decretalium regula decimae penduntur: quod ius ab ipsis decretalibus alienum non est, *cap. XX. & XXXII. ex. de decim.* Nec tantum in hac causa mores primum recepti valere debent, verum etiam qui postea inualuerunt. Et reapse postquam paroeciae aliis bonis auctae sunt, sensim obligatio ad decimas decreuit, & ipsi recepti mores aliam formam induerunt. Hinc decimae praediales vrbiorum praediorum, & personales in multis ecclesiis exsoleuerunt, atque adeo decimae ad solos terrae fructus restrictae. Quin nec ex omnibus terrae fructibus, nec earum nomine decima pars soluitur, sed minor pars, prout locorum mores habent: quae pars etsi decima minor, adhuc decima audit. Et apud nos multis Regis nostri rescriptis ad Cameram Regalem, ubi parochi ex aliis redditibus congruam sustentationem habent, decimae abolitae sunt; ubi vero congruam non habent, illius defectus ex decimis suppleri praecipitur.

§. XIII. Praeter decimas etiam primitiae inter redditus ecclesiasticos relatae sunt. Nomine primitiarum veniunt primae fructuum obventiones. Antiquissimi instituti est etiam apud gentes, fructuum primitias Deo offerre & consecrare. Apud Iudaeos vero etiam ex diuino praecepto primitiae debebantur, earumque mensura moribus potius, quam ipsa lege praescripta erat. Hieronym. in *Ezechiel. cap. XLVI.* Inter christianos primitiae longe ante decimas receptae sunt, Orig. contra Celsum *lib. VIII.*, magis vero inualuerunt postquam ecclesiae pa-

patres eas etiam iure diuino deberi docere coeperunt. Spectabant autem primitiae primario ad gratias creatori reddendas, at inde etiam clerici vivebant, *can. IV. apostol.* Receptus in ecclesia primitiarum vsus diu stetit, earumque fata eadem, quae decimarum, fuerunt. Et in praesenti disciplina tum exiguntur, si id loci habeant consuetudines.

CAP V T IX.

De recto rerum ecclesiasticarum usu.

§. I. **R**erum ecclesiasticarum ciuile dominium alii tribuunt Deo, alii pontifici, alii clero, alii pauperibus, quas sententias Franc. Sarmiento *de redditib. eccles. par. I. cap. 1.* expendit & explodit. Itaque vera sententia est, dominium bonorum ecclesiasticorum esse penes ecclesias particulares, quibus bona addicta sunt. Conf. Sarpus *materie benefiziarie n. XXI. q. 2.* Sane leges ciuiles, quarum auctoritate in ciuitate dominia continentur, *can. I. D. 8.*, collegio catholicae ecclesiae donari & relinqui permiserunt. Quod si res ecclesiarum passim dicantur *possessio & patrimonium Dei*, vel *Christi*, item *res & patrimonium pauperum*; verba ista ita intelligi debent, quod ecclesiae, cuius Christus caput est, oblatae sunt, & quod in pauperum usum impendi debent.

§. II. Quoniam vero finis ecclesiae est religionis exercitium, certe bona ecclesiarum in usum religionis impendenda sunt: atque hinc alendi, qui altari seruiunt; item miseri & pauperes; ecclesiae aedificandae & conseruandae, & vasa & sacra indumenta comparanda. Et primum quidem de rebus ecclesiasticis clerici viuere debent; mancipati enim altaris ministerio ex vniuersitatis bonis viuere debent; quod ius apostolus ipse magnis argumentis adseruit: *Quis militat suis stipendiis umquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? 1. ad Cor. IX. 7. seq.* Et ante apostolum ipse dominus edixit, vt apostoli, quos abdicatis rebus suis ad praedicationem e-

van-

vangelii miserat, de euangelio viuerent, *dignus est operarius cibo suo*, vt est apud *Matth. X. v. 10*, seu, *mercede sua*, vt Lucas expressit. *X. v. 7.*

§. III. Debentur autem clericis alimenta ex bonis vniuersitatis propter seruitium ecclesiasticum. Hinc illud decretalium, *beneficium datur propter officium*, *cap. ult. de rescript. in 6.* Ministerium vero, cuius ratione clerici ius habent ad victualia, est iuge seruitium ecclesiasticum secundum gradum, quem singuli in ecclesia obtinent, quod Christus & apostolus expresserunt, ille exemplo operarii, hic militis, agricolae, pastoris: operarii enim milites, agricolae, pastores integram sustentationem non accipiunt; nisi continuas operas impendant. Et profecto a mente ecclesiae & canonum longe absunt, qui satis esse asserunt, vt clerici viuant de altari, si horas canonicas quotidie etiam priuatim recitent. Papae! quae foret ista clericorum felicitas! parui temporis spatio horis canonicis impenso operariorum nomen mererent? Pusilla pars totius clericalis officii est horarum canonicarum recitatio, & cum integro pastoralis officio comparata euanesceat.

§. IV. Verum enimvero quamuis operariis & clericis ratione laboris merces debeatur, longe tamen inter vtrosque distat; nam merces operariis debita est pretium laborum, eisque debet respondere, debita vero clericis est medium vitae sustentandae, ne a sacris functionibus auocentur. Gratis dent oportet ecclesiae ministri, quod gratis acceperunt: & qui in sacris ministeriis impenduntur labores, extra commercium sunt, nec pretio possunt aestimari. Si merces pretium laborum esset, res sacrae in vile abirent mercimonium. Est haec doctrina ad euangelii normam exacta, & a patribus semper inculcata. Instar omnium sit Augustinus *lib. de pastorib. cap. II.*, *non redditur sustentatio necessitatis a populo quasi merces illis, qui sibi in caritate seruiunt, sed tanquam stipendium, quo, vt possint laborare, pascantur.*

§. V. Summa autem moderatione clerici ad vitam sustentandam bonis ecclesiasticis vti debent, nam contenti frugali mensa, modestis vestibus & commoda habitatione, nihil vltius percipere possunt. Nefas profecto est